

Jadwiga NYCZ-WRÓBEL¹

ZACHOWANIA EKOLOGICZNE W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH (NA PRZYKŁADZIE OPINII MIESZKAŃCÓW WOJ. PODKARPACKIEGO)

W artykule opisano wpływ działania gospodarstw domowych na środowisko. Przedstawiono wyniki badań własnych przeprowadzonych w 2010 r., wśród mieszkańców woj. podkarpackiego. Istotą stosowanej metody badawczej były badania ankietowe, z wykorzystaniem rozdawanego respondentom kwestionariusza. Przedstawiono także przykłady ekologicznych zachowań w gospodarstwach domowych oraz zaakcentowano rolę państwa w procesie kształtowania tych zachowań.

1. WPROWADZENIE

Na stan środowiska naturalnego mają wpływ podejmowane decyzje i działania zarówno pojedynczych osób, jak i wielkich przedsiębiorstw, działających niejednokrotnie na skalę globalną. Istotne znaczenie w procesie oddziaływania na środowisko mają także gospodarstwa domowe. Polityka pojedynczego gospodarstwa domowego ma bowiem wpływ na to, co dzieje się w skali regionu czy globalnej.

Suma zachowań w poszczególnych gospodarstwach domowych daje zjawisko skali. W gospodarstwach domowych podejmowane są decyzje, związane z nabywaniem i użytkowaniem dóbr. Gospodarstwa domowe korzystają z zasobów środowiska naturalnego, ale także w wyniku codziennego funkcjonowania produkują różnego rodzaju zanieczyszczenia, jak ścieki, opady.

Z perspektywy pojedynczego gospodarstwa domowego ilość wykorzystywanych przez nie zasobów oraz ilość wytwarzanych zanieczyszczeń nie jest duża, ale patrząc na gospodarstwa domowe jako osobny sektor, możemy śmiało wysnuć tezę, że ich działanie ma wpływ na środowisko.²

Bardzo ważnym elementem w procesie ekologizacji społeczeństwa jest edukacja ekologiczna gospodarstw domowych. Wprowadzenie nawyków ekologicznych do ich codziennego funkcjonowania przynieść może bowiem wiele korzyści dla samych gospodarstw domowych, a w skali regionalnej czy globalnej także dla środowiska naturalnego.

Celem badań było dokonanie oceny poziomu zachowań ekologicznych w gospodarstwach domowych woj. podkarpackiego, co może stanowić punkt wyjścia do dalszych rozważań, na temat potrzeby podjęcia w tym regionie odpowiednich działań, promujących kształtowanie postaw ekologicznych.

¹ Mgr Jadwiga Nycz-Wróbel, Katedra Systemów Zarządzania i Logistyki, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska.

² *Ekologia i gospodarstwo domowe*, <http://www.czystaplaneta.pl/ekologia-i-gospodarstwa.html>.

2. POJĘCIE GOSPODARSTWA DOMOWEGO I WPŁYW ICH FUNKCJONOWANIA NA ŚRODOWISKO

„Tradycyjne gospodarstwo domowe składa się z męża, żony i dzieci. Pojawiają się również nietradycyjne gospodarstwa domowe, np. gospodarstwa jednoosobowe (...) Gospodarstwo domowe definiuje się jako osobę lub grupę osób żyjących razem, które wspólnie zarządzają budżetem czasowym i finansowym³”. Gospodarstwa domowe przechodzą przeważnie przez kilka faz rozwojowych, uzależnionych od wieku, posiadania lub nieposiadania dzieci, od wykonywanej w gospodarstwie pracy zarobkowej lub nie zarobkowej. W zależności od cyklu życia, w jakim aktualnie znajduje się gospodarstwo domowe możemy mówić o innych jego potrzebach i ograniczeniach.⁴ Wszystkie jednak, bez względu na cykl życia, w jakim się znajdują, poprzez korzystanie z zasobów środowiska, konsumpcję i wytwarzanie odpadów wywierają wpływ na środowisko.

Z działalnością gospodarstw domowych związane są określone zagrożenia dla środowiska. Pierwszym zagrożeniem, o którym możemy mówić, jest konsumpcja w gospodarstwach domowych. Model konsumpcyjny pojedynczego gospodarstwa jest uzależniony od kilku czynników, takich jak: cykl życia gospodarstwa, wzorce konsumpcyjne osób, wchodzących w skład gospodarstwa, wielkość dochodów. Mówiąc zaś o konsumpcji gospodarstw domowych w skali globalnej, zmieniła się ona na przestrzeni ostatnich lat pod wpływem globalizacji produkcji, wzrostu dochodów, zmiany stosowanych technologii, nowych możliwości zakupu, jakie daje np. Internet.

Nawyki konsumpcyjne dóbr spożywczych powodują oddziaływanie na środowisko związane z transportem żywności, ich przechowywaniem, gotowaniem i wytwarzaniem odpadów. Wzrost dochodów umożliwia zakup coraz większej ilości sprzętu elektronicznego, co wiąże się z coraz większą ilością zużywanej energii elektrycznej. Największą ilość energii zużywają gospodarstwa domowe na ogrzewanie mieszkań i domów. Wzrost dochodów spowodował zwiększenie liczby kupowanych mieszkań i budowanych domów, często o dużej powierzchni, użytkowanych czasami przez pojedyncze osoby lub niewielkie rodziny. Pojawiła się także moda na „mieszkanie na wsi”, co często powoduje rozprzestrzenianie się powierzchni miejskich. To z kolei skutkowało zmniejszaniem powierzchni zielonych i stale rosnącą liczbą środków transportu. Masowe korzystanie ze środków transportu w postaci samochodów, jak również zwiększająca się liczba osób podróżujących samolotem, zwiększa zużycie energii i emisję gazów cieplarnianych.⁵

W raporcie OECD „Towards Sustainable Household Consumption? Trends and policies in OECD countries” zawarto dane, dotyczące wpływu działalności gospodarstw domowych na środowisko. Oszacowano, że zużycie energii, które w państwach OECD w latach 1973-1998 wzrosło o 36%, do roku 2020 wzrośnie o kolejne 35%. Zużycie energii elektrycznej na potrzeby komercyjne i mieszkaniowe, stanowiące 30% końcowego całkowitego zużycia energii, stanowi wraz z transportem dwie najszybciej rozwijające się dziedziny globalnego wykorzystania energii. W raporcie oszacowano także, że liczba pojazdów mechanicznych w państwach OECD wzrośnie do 2020 o 32%. W tym samym

³ G. Antonides, W. Fred van Raaij, *Zachowanie konsumenta*, PWN 2003, s. 319.

⁴ *Ibidem*, s. 319.

⁵ *Konsumpcja gospodarstw domowych*, <http://www.eea.europa.eu/pl/themes/households/about-household-consumption>.

czasie przewiduje się także potrojenie liczby podróży samolotem na całym świecie. Oszacowano także, że do 2020 liczba odpadów, wytwarzanych przez gospodarstwa domowe wzrośnie do 700 milionów ton rocznie. W raporcie stwierdzono także, że ilość zużywanej przez gospodarstwa domowe wody w 9 państwach OECD uległa zmniejszeniu, biorąc jednak pod uwagę zwiększenie zużycia wody w innych krajach, w skali globalnej, nadal niestety możemy mówić o zagrożeniu dla środowiska w postaci deficytu wody. Oszacowano także, że wzrosła liczba spożywanej przez gospodarstwa domowe żywności, co wiąże się z pośrednim wpływem na środowisko w postaci przede wszystkim zużytej energii i wytworzonych odpadów⁶.

W raporcie OECD „Greening Household Behaviour. The role of public policy” z 2011 r. przedstawiono kolejne dane, dotyczące wpływu działalności gospodarstw domowych na środowisko. W raporcie oszacowano, że w latach 2003-2030, całkowite zużycie energii wśród mieszkańców krajów OECD wzrośnie średnio o 1,4% w ciągu roku. Wzrost zużycia energii będzie szybszy w krajach spoza OECD i według prognoz zużycie energii w 2030 roku będzie tu o 30% wyższe niż w państwach OECD. Zapotrzebowanie gospodarstw domowych na energię rośnie wraz ze wzrostem dochodów i większą liczbą posiadanych urządzeń elektrycznych. Powoduje to wzrost zużycia energii całkowitej, pomimo poprawy efektywności energetycznej. Do 2030 roku przewiduje się także zwiększenie ilości podróży na całym świecie o 1,6% rocznie. Emisja związanych z transportem gazów cieplarnianych (GHG) także wzrośnie znacząco. Pomimo poprawy efektywności energetycznej pojazdów, ich liczba ulegnie zwiększeniu, co wpłynie na zwiększenie emisji gazów cieplarnianych. Prowadzona jest obecnie skuteczna polityka gospodarowania odpadami, dzięki której udaje się coraz większą ilość materiałów ze składowiska odpadów przekazać do dalszego wykorzystania, ale liczba odpadów komunalnych stale szybko rośnie. Oszacowano, że wytwarzanie odpadów komunalnych w regionie OECD wzrośnie o 38% od 2005 do 2030 roku (około 1,3% w ciągu roku). W zakresie gospodarowania wodą w raporcie zawarto informacje o znaczących niedoborach wody, które już istnieją w pewnych regionach OECD oraz w wielu krajach spoza OECD. Pomimo zanotowania w ostatnich latach redukcji zużycia wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca oraz ogółem w państwach OECD szacuje się, że w przybliżeniu 47% populacji na świecie do 2030 roku będzie żyła w regionie znacznego niedoboru wody, zwłaszcza w krajach nie należących do OECD⁷.

W Tabeli 1 oraz Tabeli 2 zaprezentowano najnowsze dane GUS, dotyczące zużycia wody oraz wytwarzania odpadów w gospodarstwach domowych w Polsce, czyli dwóch kluczowych czynników w zakresie oddziaływania gospodarstw domowych na środowisko.

⁶ Tłumaczenie własne na podstawie Raportu OECD, „*Towards Sustainable Household Consumption? Trends and policies in OECD countries*”, OECD 2002, s. 11.

⁷ Tłumaczenie własne na podstawie Raportu OECD, „*Greening Household Behaviour. The role of public policy*”, OECD 2011, s. 22.

Tabela 1. Gospodarowanie wodą w sieci wodociągowej w Polsce według województw w 2010 r.

Województwa	Zużycie wody <i>b</i>		
	Ogółem	W tym w gospodarstwach domowych	
		Razem	Na 1 mieszkańca miast w m ³ na rok
	W hm ³		
POLSKA	1541,1	1197,9	35,2
Dolnośląskie.	121,8	93,2	35,8
Kujawsko-pomorskie	88,7	68,4	33,6
Lubelskie	68,3	57,2	31,6
Lubuskie	38,4	30,7	33,1
Łódzkie	109,9	86,6	35,8
Małopolskie.	115,1	89,2	37,7
Mazowieckie	240,5	188,8	40,5
Opolskie	38,3	29,8	33,4
Podkarpackie	59,9	46,9	30,8
Podlaskie	45,4	37,0	30,1
Pomorskie	94,5	74,8	35,8
Śląskie	188,9	140,7	32,4
Świętokrzyskie	41,1	31,4	31,5
Warmińsko-mazurskie	56,1	44,8	34,6
Wielkopolskie	156,8	120,4	36,1
Zachodniopomorskie	77,4	58,2	36,4

b - woda dostarczona odbiorcom przez sieć wodociągową

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Ochrona Środowiska 2011*, Warszawa 2011, s. 159.

Zużycie wody ogółem w Polsce w 2010 roku wyniosło 1541,1 hm³, w tym w gospodarstwach domowych 1197,9 hm³. Największe zużycie wody w gospodarstwach domowych w 2010 zanotowano w woj. mazowieckim – 188,8 hm³ oraz woj. śląskim – 140,7 hm³. Woj. podkarpackie, pod względem zużycia wody w gospodarstwach domowych w 2010 roku, znajduje się na 11 miejscu wśród wszystkich województw – zużycie wody w 2010 roku wyniosło 46,9 hm³.

Jeżeli chodzi o zużycie wody na 1 mieszkańca miast, największe zużycie wody w 2010 roku odnotowano w woj. mazowieckim – 40,5m³, następnie w woj. dolnośląskim oraz woj. pomorskim – 35,8m³. Pod względem zużycia wody w 2010 roku na 1 mieszkańca, woj. podkarpackie znalazło się na 15 miejscu – 30,8m³, co wskazuje na jedno z najniższych zużyć wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wśród wszystkich województw.

Tabela 2. Odpady komunalne zebrane z gospodarstw domowych według województw w 2010 r.

WOJEWÓDZTWA	Ogółem		Bez wyselekcjonowanych	Wyselekcjonowane								
	W tys. ton	Na 1 mieszkańca w kg		Razem	W tym							
					papier i tektura	szkło	tworzywa sztuczne	metale	tekstylna	niebezpieczne	wielkogabarytowe	biodegradowalne
P O L S K A	6896	180,6	9184	860	170	216	124	17	36	1	103	181
Dolnośląskie	697	242,1	924	71	14	16	8	2	2	0	13	15
Kujawsko-pomorskie	378	182,5	465	50	8	11	7	0	1	0	2	19
Lubelskie	253	117,6	307	31	7	11	4	0	1	0	2	5
Lubuskie	211	208,4	277	20	5	4	3	0	1	0	3	3
Łódzkie	472	185,8	613	56	8	13	6	1	2	0	6	18
Małopolskie	479	145,0	678	89	12	25	14	2	3	0	12	21
Mazowieckie	981	187,4	1434	140	41	25	15	2	5	0	21	26
Opolskie	205	199,3	242	18	3	6	4	0	1	0	2	1
Podkarpackie	245	116,4	321	38	7	15	10	2	2	0	1	1
Podlaskie	182	153,1	233	10	2	2	2	0	1	0	1	2
Pomorskie	455	203,7	638	46	5	12	8	1	5	0	6	8
Śląskie	965	208,0	1260	120	14	28	15	1	4	0	21	35
Świętokrzyskie	134	105,3	186	14	4	3	2	1	1	0	1	2
Warmińsko-mazurskie	239	167,5	307	21	6	6	5	1	1	0	2	1
Wielkopolskie	644	188,5	821	94	25	28	16	2	2	0	4	15
Zachodniopomorskie	357	211,0	481	42	8	10	6	1	2	0	6	9

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Ochrona Środowiska 2011*, Warszawa 2011, s. 359.

W 2010 roku w Polsce zebrano ogółem 6896 tysięcy ton odpadów z gospodarstw domowych. Największą liczbę zebranych odpadów zanotowano w woj. mazowieckim – 981 tysięcy ton oraz w woj. śląskim – 965 tysięcy ton. W woj. podkarpackim w 2010 roku zebrano 245 tysięcy ton odpadów z gospodarstw domowych, z czego 7 tysięcy ton stanowiły papier i tektura, 15 tysięcy ton szkło, 10 tysięcy ton tworzywa sztuczne, 2 tysiące ton metale i tekstylna, 1 tysiąc to odpady wielkogabarytowe, jak również biodegradowalne. W 2010 roku w woj. podkarpackim, wśród zebranych odpadów nie zanotowano odpadów niebezpiecznych.

Jeżeli chodzi o wielkość zebranych odpadów ogółem, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, najwięcej odpadów w 2010 roku zanotowano w woj. dolnośląskim – 242,1 kg na 1 mieszkańca oraz w woj. zachodniopomorskim – 211 kg na 1 mieszkańca. W 2010 roku, woj. podkarpackie, pod względem wielkości zebranych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca (116,4 kg), znalazło się na 15 miejscu.

3. ZACHOWANIA EKOLOGICZNE W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH WOJ. PODKARPACKIEGO

W tej części artykułu przedstawiono wyniki badań własnych, przeprowadzonych w 2010 roku. Istotą stosowanej metody badawczej były badania ankietowe, z wykorzystaniem rozdawanego respondentom, ustrukturalizowanego kwestionariusza. Badanie miało charakter niepełny. Do doboru respondentów zastosowano metodę badania

zbiorowości incydentalnych. Badanie przeprowadzono wśród 171 respondentów, wśród których 99 respondentów stanowiły kobiety, 72 respondentów zaś to mężczyźni. Wyniki badań przedstawiono ogółem oraz w podziale na mężczyzn i kobiety.

W artykule zaprezentowano te pytania z kwestionariusza, które umożliwiły dokonanie oceny poziomu zachowań ekologicznych w gospodarstwach domowych woj. podkarpackiego. Do obliczenia wyników zastosowano metodę ręczną. Treść pytań i wyniki odpowiedzi, udzielonych przez respondentów zaprezentowano w formie tabelarycznej.

Tabela 3 przedstawia wyniki badań, dotyczących segregacji odpadów przez mieszkańców gospodarstw domowych woj. podkarpackiego.

Tabela 3. Respondenci, którzy segregują odpady we własnym gospodarstwie domowym (w % odpowiedzi)

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym podział wg płci	
		K	M
Tak	44,1	50,0	35,2
Nie	21,1	17,3	26,8
Sporadycznie	34,8	32,7	38,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W grupie wszystkich respondentów 44,1% segreguje odpady we własnym gospodarstwie domowym, 21,1% nie segreguje odpadów, natomiast 34,8% segreguje odpady sporadycznie. W grupie kobiet 50% segreguje odpady we własnym gospodarstwie domowym, 17,3% nie segreguje odpadów, natomiast 32,7% segreguje odpady sporadycznie. W grupie mężczyzn 35,2% segreguje odpady we własnym gospodarstwie domowym, 26,8% nie segreguje odpadów, natomiast 38% segreguje odpady sporadycznie. Badania akcentują, że około 44% mieszkańców woj. podkarpackiego, objętych badaniem segreguje odpady we własnym gospodarstwie domowym, około 35% segreguje odpady sporadycznie, natomiast pozostałe 21% nie segreguje odpadów we własnym gospodarstwie domowym.

Dla porównania, w badaniu TNS OBOP „Badania świadomości i zachowań ekologicznych Polaki” z 2011 roku, 45% Polaków deklaruje, że segreguje śmieci regularnie, zaś 17% Polaków segreguje śmieci sporadycznie.⁸

Tabela 4 przedstawia wyniki badań dotyczących respondentów, którzy oszczędzają wodę we własnym gospodarstwie domowym.

Tabela 4. Respondenci, którzy oszczędzają wodę we własnym gospodarstwie domowym (w % odpowiedzi)

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym podział wg płci	
		K	M
Tak	71,6	77,6	63,4
Nie	28,4	22,4	36,6

Źródło: *Ibidem*.

⁸ TNS OBOP, *Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Warszawa 2011, s. 24.

W grupie wszystkich respondentów 71,6% oszczędza wodę we własnym gospodarstwie domowym, natomiast 28,4% nie. W podziale według płci, 77,6% kobiet oraz 63,4% mężczyzn oszczędza wodę we własnym gospodarstwie domowym, natomiast 22,4% kobiet oraz 36,6% mężczyzn nie. Badania pokazują, że zdecydowana większość respondentów oszczędza wodę we własnym gospodarstwie domowym.

Tabela 5 przedstawia wyniki badań, dotyczących respondentów, którzy oszczędzają energię we własnym gospodarstwie domowym.

Tabela 5. Respondenci, którzy oszczędzają energię we własnym gospodarstwie domowym (w % odpowiedzi) *

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym podział wg płci	
		K	M
Tak, wynika to z pobudek ekonomicznych (oszczędności)	75,8	76,6	74,7
Tak, wynika to z faktu świadomości ekologicznej	11,5	15,0	6,7
Nie	12,6	8,4	18,7

Źródło: *Ibidem*.

* możliwość udzielenia więcej niż jednej odpowiedzi

W grupie wszystkich respondentów 75,8% oszczędza energię we własnym gospodarstwie domowym i wynika to z pobudek ekonomicznych, 11,5% oszczędza energię we własnym gospodarstwie domowym i wynika to z faktu świadomości ekologicznej, natomiast 12,6% respondentów nie oszczędza energii we własnym gospodarstwie domowym. W grupie kobiet i mężczyzn: 76,6% kobiet oraz 74,7% mężczyzn oszczędza energię we własnym gospodarstwie domowym i wynika to z pobudek ekonomicznych, 15% kobiet oraz 6,7% mężczyzn oszczędza energię i wynika to z faktu świadomości ekologicznej, natomiast 8,4% kobiet oraz 18,7% mężczyzn nie oszczędza energii we własnym gospodarstwie domowym. Badania pokazują, że zdecydowana większość respondentów oszczędza energię we własnym gospodarstwie domowym, przy czym u zdecydowanej większości wynika to z pobudek ekonomicznych.

Według raportu TNS OBOP „Badania świadomości i zachowań ekologicznych Polaki” z 2011 roku, 11% Polaków nie oszczędza energii w domu. Pozostali respondenci oszczędzają energię w domu poprzez różnorodne działania, takie jak m.in.: gaszenie świateł w nieużywanych pomieszczeniach (70%), stosowanie energooszczędnych źródeł światła (53%), zakup energooszczędnych urządzeń gospodarstwa domowego (41%), czy też poprzez uszczelnianie okien (40%).⁹

Tabela 6 przedstawia wyniki badań dotyczących działań, które podejmują respondenci z przeterminowanymi lekarstwami.

⁹ TNS OBOP, *Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Warszawa 2011, s.57.

Tabela 6. Działania, które podejmują respondenci z przeterminowanymi lekarami
(w % odpowiedzi)

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym podział wg płci	
		K	M
Wyrzucam do śmieci	68,2	64,6	73,2
Oddaję do apteki	9,6	9,4	9,9
Wyrzucam do specjalnych pojemników	22,2	26,0	16,9

Źródło: *Ibidem*.

Wśród wszystkich respondentów 68,2% wyrzuca przeterminowane leki do śmieci, 9,6% oddaje do apteki, natomiast 22,2% wyrzuca do specjalnych pojemników. W grupie kobiet 64,6% wyrzuca przeterminowane leki do śmieci, 9,4% oddaje do apteki, natomiast 26% wyrzuca do specjalnych pojemników. W grupie mężczyzn 73,2% wyrzuca przeterminowane leki do śmieci, 9,9% oddaje do apteki natomiast 16,9% wyrzuca przeterminowane leki do specjalnych pojemników. Z badań wynika, że zdecydowana większość mieszkańców woj. podkarpackiego, objętych badaniem wyrzuca przeterminowane leki do śmieci, około 10% oddaje do apteki, natomiast jedynie około 22% wyrzuca przeterminowane leki do specjalnych pojemników.

Według raportu TNS OBOP „Badania świadomości i zachowań ekologicznych Polaków”, 16% Polaków oddziela leki od reszty podczas segregowania odpadów.¹⁰

Tabela 7 przedstawia wyniki badań dotyczących działań, podejmowanych przez respondentów ze zużytymi akumulatorami i bateriami.

Tabela 7. Działania, które podejmują respondenci ze zużytymi akumulatorami i bateriami
(w % odpowiedzi)

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym podział wg płci	
		K	M
Wyrzucam do śmieci	32,5	33,7	31,0
Oddaję za każdym razem do punktu odbioru odpadów problemowych	33,1	29,6	38,0
Oddaję sporadycznie do punktu odbioru odpadów problemowych	34,4	36,7	31,0

Źródło: *Ibidem*.

W grupie wszystkich respondentów 32,5% wyrzuca zużyte akumulatory i baterie do śmieci, 33,1% oddaje każdorazowo do punktu odbioru odpadów problemowych, natomiast pozostałe 34,4% oddaje sporadycznie do punktu odbioru odpadów problemowych. W grupie kobiet 33,7% wyrzuca zużyte akumulatory i baterie do śmieci, 29,6% oddaje każdorazowo do punktu odbioru odpadów problemowych, natomiast 36,7% oddaje sporadycznie do punktu odbioru odpadów problemowych. Wśród mężczyzn 31% wyrzuca zużyte akumulatory i baterie do śmieci, natomiast 38% każdorazowo, a 31% sporadycznie oddaje do punktu odbioru odpadów problemowych. Badania pokazują, że około 1/3 mieszkańców woj. podkarpackiego, objętych badaniem wyrzuca zużyte akumulatory i baterie do śmieci, kolejne 30% oddaje każdorazowo zużyte akumulatory

¹⁰ TNS OBOP, *Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Warszawa 2011, s.26.

i baterie do punktu odpadów problemowych, natomiast pozostałe 30% mieszkańców oddaje sporadycznie zużyte akumulatory i baterie do punktu odpadów problemowych.

Według raportu TNS OBOP „Badania świadomości i zachowań ekologicznych Polski” z 2011 roku, 32% Polaków oddziela baterie od reszty podczas segregowania odpadów¹¹.

Ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko, związanego z funkcjonowaniem gospodarstw domowych, wymaga zmian u podstaw w zakresie nawyków pojedynczego gospodarstwa domowego. Mieszkańcy gospodarstw domowych powinni wprowadzić ekologiczne zachowania, zwłaszcza w zakresie kluczowych czynników oddziaływania na środowisko, takich jak: gospodarowanie wodą, energią, odpadami oraz transport.

W procesie racjonalnego gospodarowania energią gospodarstwa domowe powinny włączyć do codziennego funkcjonowania, takie działania jak: instalowanie żarówek energooszczędnych, gaszenie światła w pomieszczeniach, w których aktualnie się nie przebywa, używanie energooszczędnych urządzeń elektrycznych i wyłączanie ich, kiedy z nich nie korzystamy, zmniejszanie temperatury ogrzewania pomieszczeń na czas, kiedy mieszkańców nie ma w domu, instalowanie urządzeń, umożliwiających wykorzystanie energii z odnawialnych źródeł. Jak pokazały badania, przeprowadzone wśród mieszkańców gospodarstw domowych woj. podkarpackiego, zdecydowana większość oszczędza energię we własnym gospodarstwie domowym, przy czym u około 70% wynika to z pobudek ekonomicznych, w małym zaś stopniu wynika to z faktu świadomości ekologicznej. Dlatego tak ważna jest edukacja ekologiczna gospodarstw domowych i uświadamianie im, jaki wpływ wywiera ich działanie na środowisko naturalne.

W zakresie racjonalnego gospodarowania wodą gospodarstwa domowe mogą podjąć następujące działania: zakręcanie wody podczas mycia zębów lub naczyń, branie prysznica zamiast kąpieli, używanie zmywarki do mycia naczyń, podlewanie ogrodu w najchłodniejszej porze dnia, gromadzenie deszczówki lub wody w poprzedniego obiegu. Jak wynika z badań własnych, około 70% mieszkańców woj. podkarpackiego oszczędza wodę we własnym gospodarstwie domowym.

Jeżeli chodzi o zagrożenia środowiska związane z transportem, alternatywą dla podróży samochodem czy samolotem jest transport miejski, rowerowy lub pieszy. Jeżeli wykorzystywane są samochody, to zaleca się transport grupowy. W ramach ograniczania niekorzystnego wpływu na środowisko, związanego z transportem, należałoby także wyeliminować z użytku stare samochody, których wpływ na środowisko jest zdecydowanie bardziej niekorzystny, niż samochodów nowych. W tym zakresie ogromną rolę odgrywa państwo, które poprzez system formalnych instrumentów oddziaływania oraz podwyżkę cen paliw, może wpływać na zmniejszanie liczby podróżujących indywidualnie. W zakresie polityki transportowej, istotne znaczenie ma także zmniejszanie konsumpcjonizmu wśród społeczeństwa, co także ograniczy negatywne oddziaływanie na środowisko.

W zakresie gospodarowania odpadami bardzo istotne jest uświadamianie społeczeństwa o możliwości i istocie segregowania i recyklingu odpadów, bo dane z tego obszaru są alarmujące. Jedynie 44,1% wszystkich zapytanych segreguje odpady we własnym gospodarstwie domowym. Około 70% wszystkich respondentów wyrzuca

¹¹ TNS OBOP, *Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Warszawa 2011, s. 26.

przeterminowane lekarstwa do śmieci (podczas, gdy powinny być one oddawane do specjalnie przeznaczonych do tego miejsc). Jedynie około 30% wszystkich zapytanych oddaje każdorazowo zużyte baterie i akumulatory do punktu odbioru odpadów problemowych, pozostałe osoby sporadycznie oddają zużyte akumulatory i baterie do punktu odpadów problemowych lub wyrzucają do śmieci.

Z przedstawionych badań wynika, że należy podjąć działania, w zakresie edukacji ekologicznej mieszkańców woj. podkarpackiego w celu zwiększenia liczby gospodarstw domowych, które na stałe włączą do swojego funkcjonowania zachowania ekologiczne.

4. ROLA PAŃSTWA W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA EKOLOGICZNYCH NAWYKÓW WŚRÓD GOSPODARSTW DOMOWYCH

Funkcjonowanie gospodarstw domowych ma wpływ na środowisko naturalne przede wszystkim w zakresie kluczowych czynników, takich jak: zużycie wody i energii, transport oraz gospodarka odpadami. Na zachowania członków gospodarstw domowych ma wpływ kilka czynników, takich jak dochody (wzrastające w ostatnich czasach w przeliczeniu na członka rodziny), cykl życia gospodarstwa domowego (w ostatnim czasie rośnie liczba kobiet pracujących, gospodarstw jednoosobowych oraz osób na emeryturze), wzorce konsumpcyjne panujące w społeczeństwie (w ostatnich latach nastąpił rozwój społeczeństwa konsumpcyjnego, gospodarstwa domowe kupują coraz więcej produktów i korzystają w większym stopniu z usług).¹² Aby zmienić sposób funkcjonowania gospodarstw domowych i włączyć je w proces zrównoważonej konsumpcji, należy zastosować kilka sposobów oddziaływania, począwszy od działania państwa z zakresie edukacji ekologicznej społeczeństwa oraz stosowania formalnych instrumentów oddziaływania na producentów (w celu skłonienia ich do prowadzenia polityki przyjaznej środowisku, w tym także stosowanie zachęt i instrumentów wspierających zwłaszcza małe i średnie przedsiębiorstwa we wdrażaniu Systemów Zarządzania Środowiskowego), poprzez wprowadzenie bardziej rygorystycznych norm i przepisów, dotyczących składu i sposobu wytwarzania produktów i usług, kończąc na prowadzeniu kampanii, mających na celu promowanie zmiany nawyków konsumpcyjnych (skierowanie uwagi gospodarstw domowych na produkty przyjazne środowisku oraz prowadzenie racjonalnej konsumpcji).

Nie ma przepisów, które oddziaływałyby bezpośrednio na gospodarstwa domowe, w związku z czym państwo powinno oddziaływać jednocześnie na producentów, w zakresie zachęcania ich do prowadzenia polityki przyjaznej środowisku oraz na mieszkańców gospodarstw domowych, kształtując i korygując ich przyzwyczajenia i nawyki konsumpcyjne oraz sposób codziennego funkcjonowanie (racjonalne gospodarowanie zasobami, recykling odpadów). Zmiana nawyków konsumpcyjnych mieszkańców gospodarstw domowych wpłynie jednocześnie na producentów, którzy swoją ofertę muszą dostosowywać do preferencji konsumentów.

Według raportu OECD „Towards Sustainable Household Consumption? Trends and policies in OECD countries” „dla stworzenia ram zrównoważonej konsumpcji wymagane jest spełnienie pięciu ogólnych warunków:

¹² Tłumaczenie własne na podstawie Raportu OECD, *Towards Sustainable ...*, op. cit., s. 12.

- powstanie struktury cenowej dóbr konsumpcyjnych i usług, uwzględniającej koszty i korzyści, związane ze środowiskiem naturalnym;
- stworzenie ram polityki i instrumentów ustawodawczych, precyzujących priorytety oraz kierunki zmian;
- zapewnienie dostępności asortymentu towarów i zakresu usług przyjaznych dla środowiska;
- wdrożenie technologii i infrastruktury, uwzględniających kryteria jakości środowiska naturalnego w procesie projektowania i eksploatacji sieci transportowych, budownictwa mieszkaniowego, utylizacji odpadów, itd. oraz
- istnienie kontekstu edukacyjnego, poznawczego i informacyjnego motywującego konsumentów do podejmowania działań i umożliwiającego im takie działania¹³.

Oprócz zaangażowania państwa i producentów w proces zrównoważonej polityki, dotyczącej środowiska naturalnego, istotne jest także samo zaangażowanie gospodarstw domowych. Skumulowane działania poszczególnych gospodarstw domowych dają, bowiem efekt skali i powodują znaczące oddziaływanie na środowisko.

5. PODSUMOWANIE

Udział w realizacji strategii zrównoważonego rozwoju należy rozpocząć od zmiany zachowań we własnym gospodarstwie domowym. Szczególne znaczenie ma skorygowanie działań w zakresie kluczowych czynników oddziaływania na środowisko, takich jak: zużycie energii i wody, gospodarka odpadami oraz transport. Należy także zmienić nawyki, związane z nabywaniem dóbr i usług. Decyzje nabywcze jednostek mają wpływ na producentów, których celem jest jak najlepsze spełnianie oczekiwań klientów. Zmiana preferencji konsumentów i uwzględnianie czynnika ekologicznego w decyzjach nabywczych wpłynie na działanie producentów i zmobilizuje ich do uwzględnienia czynnika ekologii na każdym etapie cyklu życia produktu. Istotne znaczenie w procesie ekologicznej edukacji społeczeństwa odgrywa państwo, które może wpływać na kształtowanie i korygowanie postaw społeczeństwa, poprzez stosowanie zestawu odpowiednich zachęt i instrumentów prawnych. Potrzebna jest zmiana sposobu myślenia. Należy popatrzeć na działanie gospodarstw domowych w skali globalnej i zrozumieć, że działanie pojedynczego gospodarstwa być może nie odgrywa znaczącej roli w procesie degradacji środowiska, ale suma podobnych działań w kraju, czy też na świecie, daje już efekt skali i przyczynia się do pogłębiania kryzysu ekologicznego.

LITERATURA

- [1] Antonides G., Fred van Raaij W., *Zachowanie konsumenta*, PWN 2003.
- [2] *Ekologia i gospodarstwo domowe*, <http://www.czystaplaneta.pl/ekologia-i-gospodarstwa.html>.
- [3] Główny Urząd Statystyczny, *Ochrona środowiska 2011*, Warszawa 2011
- [4] *Konsumpcja gospodarstw domowych*, <http://www.eea.europa.eu/pl/themes/households/about-household-consumption>.
- [5] Raport OECD, *Greening Household Behaviour. The role of public policy*, OECD 2011.
- [6] Raport OECD, *Towards Sustainable Household Consumption? Trends and policies in OECD countries*, OECD 2002.

¹³ *Ibidem*, s. 13.

- [7] TNS OBOP, *Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Warszawa 2011.

ECOLOGICAL BEHAVIOUR IN HOUSEHOLDS (ON THE EXAMPLE OF OPINION OF RESIDENTS OF THE PODKARPACIE PROVINCE)

The article describes the impact of household behaviour on the environment. Based on own research results, conducted in 2010, an assessment of the level of environmental behavior in households of the Podkarpackie Province was discussed. Also there were presented the examples of ecological behavior of households and highlighted the role of governments in shaping these behaviors.

DOI: 10.7862/rz.2012.zim.4